

УДК 343.3/7

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

*професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Суспільні та політичні зміни, які пройшли в нашій країні за останній час, кризисні явища в економіці та зростання бідності населення призвели до зростання кримінальних правопорушень в економічних та інших сферах життя. До них відноситься легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. На сучасному етапі розвитку України прояви корупції та відмивання злочинних доходів тісно пов'язані між собою.

Уповноваженими органами державної влади разом з компетентними органами іноземних держав проводиться активна робота із розслідування

фактів відмивання коштів, одержаних внаслідок вчинення корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів і майна, з метою встановлення та подальшого блокування банківських рахунків та інших активів за кордоном. Наразі, правоохоронні органи та Національна агенція запобігання корупції стикнулася з проблемою так званих криптовалют. В Україні чиновники та політиків мають криптовалюту на суму понад один мільярд гривень.

Говорячи про віртуальні гроші (криптовалюта), варто почати з технічної складової даного явища. Одиниця криптовалюти є код, отриманий користувачем за допомогою потужностей комп'ютера. У разі здійснення операції, даний код передається покупцеві криптовалюти за допомогою відкритого коду. Система виробництва (Майнінг) криптовалюти і здійснення угод з ними досить складна, що створює додаткові проблеми в сфері правового регулювання.

Кількість чиновників, які декларують криптовалюти зростають кожен рік. Так, у 2016 році їх було 25 осіб, то у 2021 році кількість держслужбовців зросла до 700 осіб. Вони задекларували 46351 монету біткоїн, що складає на сьогодні 2 мільярди 700 мільйонів доларів США. В Українському законодавстві існує як мінімум три поняття пов'язаних з грошима, або засобами схожими на гроші. По-перше, паперові та металеві гроші, яким ми з вами користуємося кожен день. По-друге це електронні гроші і по-третє віртуальні гроші. Біткоїни відносяться до віртуальних (сурогатних) грошей. Що в принципі є предметом корупційних правопорушень, відмивання грошей, тощо? Так, до них відносяться 1) Грошові кошти або інше майно, 2) Переваги 3) Пільги 4) Послуги 5) Нематеріальні активи 6) Вигоди нематеріального та негрошового характеру. Як бачимо біткоїн, або інших криптовалют немає. Як на це питання відповідає офіційні органи. Національний банк України відповів на це у 2014 році у своєму листі, що «Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin» зробив першу спробу визначити правовий статус, який був прирівняний до грошового сурогату, але вже у 2018 р. НБУ дійшов висновку, що криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом, залишивши біткоїн у сірій зоні українського законодавства (Лист від 22.03.2018 р. №40-0006/16290). Державна податкова служба говорить: ІПК від 25.01.2019 р. №282/К/99-99-13-01-02-14/ІПК «Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій»: «природа криптовалют не дозволяє визнати їх ні грошовими коштами, ні валютою і платіжним засобом іншої країни, ні валютною цінністю, ні електронними грошима, ні цінними паперами, ні грошовим сурогатом». Рішення Європейського суду справедливості у справі №С-264/14 (Хедквіст проти Швеції) - «Віртуальна валюта не може вважатись «матеріальним майном», поточним банківським рахунком, депозитним рахунком чи грошовим переказом, не може вважатись цінним папером чи

інструментом, що посвідчує право на майно». НАЗК ніяких рішень чи роз'яснень по цьому питанню не приймало. Відтак, відповідно по закону у декларанта відсутній обов'язок декларувати біткоіни. Відповідно, поки біткоіни не визнано грошима, він має усі ознаки нематеріального активу, який повинен зазначатись в розділі 8 (Нематеріальні активи)»

Складність для аналізу полягає в тому, що декларанти мають вказувати або кількість нематеріального активу або їх ціну. Відповідно, ми не можемо точно знати, вказували декларанти саме біткоіни або їх вартість у гривні. якщо розмір «неправомірної вигоди» є важливим для кваліфікації кримінального правопорушення – як оцінити вартість криптовалюти у національній грошовій одиниці? Також, чи справді у декларанта, або держслужбовця є криптовалюта, як це вказано в декларації – невідомо, і щоб це перевірити потрібно провести так званий «satoshi-test», тобто переказати з одного електронного гаманця на інший символічну суму, а в криптовалютах це може бути мільйона частина будь якої криптовалюти. «Тест сатоші» - це метод підтвердження володіння гаманцем. У світі прийняли тест сатоші як єдиний прийнятний спосіб доказу криптомонет, тому що це перевірена стратегія для фільтрації продавців, які не готові брати участь у купівлі продажу біткоінів. Декларант, держслужбовець може довести володіння певним гаманцем, то важливо подивитися коли і як туди потрапила криптовалюта. Вся історія транзакцій в гаманцях є відкритою. Тому що можна розповідати, що ти придбав біткоіни в 2009 році, коли він коштував менше цента. А насправді на гаманці валюта з'явилася у 2021 році. Однак, за українськими законами не потрібно вказувати номер гаманця в деклараціях, так само як профільні органи – Держфінмоніторинг чи НАЗК без постанови суду не можуть перевірити гаманець особи. Та поки ця сфера в Україні лише формується, неможливо дослідити походження криптовалюти на рахунках українських декларантів та службовців. Це пояснюється саме відсутністю чіткого визначення і правового статусу криптовалют, віртуальних грошей в Україні.

Правове регулювання відносин, пов'язаних з обігом на території України криптовалют і здійснення фінансового контролю за даним зверненням на сьогоднішній день є досить актуальним питанням насамперед через брак правового регулювання даної сфери. Вважаємо, що у вдосконаленні законодавства щодо даної сфери правовідносин багато питань, викладені нами в даній статті, знайдуть своє вирішення.

Таким чином, суттєві недоліки у законодавстві України, зокрема безсистемний характер певних його положень, а також їхня недостатня аргументованість, зазвичай зумовлюють неефективність антикорупційної політики в державі, пов'язаної з відмиванням грошей, криптовалют. Проведене дослідження механізму запобігання корупційним схемам в нашій країні дає можливість зробити висновок, що на сьогоднішній день владні органи не проявляють достатнього інтересу до створення

результативної системи протидії корупції, а також до практичної реалізації антикорупційних реформ.

Одержано 19.11.2021